

IGLESIA DE SAN BARTOLOMÉ

Alfara del Patriarca

La iglesia actual fue construida en el siglo XVIII sobre el solar que ocupaba el templo gótico. La primera iglesia de Alfara estuvo dedicada a Santa María y fue edificada por Margarida Jáfer, señora del pueblo en el siglo XIV. Después los Cruilles obtuvieron el señorío de Alfara y dedicaron el templo a san Bartolomé. La advocación puede estar relacionada con el primer señor de esta familia, de nombre Bertomeu.

Sabemos por unos documentos de gastos que el campanario estaba en construcción el año 1667. Toda la torre es obra de ladrillo, y se inspira en el campanario del Colegio del Corpus Christi de Valencia. Aún se conserva una campana de 38 cm de diámetro fechada el año 1538 con la inscripción en letra gótica: *nobilis don iacobus corberan del et me fecit año md xxxviii* y con un escudo con tres jarras y una luna invertida. El resto de campanas son posteriores a la Guerra de España.

La fachada, con coronamiento rectilíneo, es de ladrillo excepto el zócalo y la portada barroca de piedra y se acabó en 1725, año en que el maestro cantero Domènec Biesca cobró el último pago. Sobre la portada aparece el escudo señorial del Colegio del Corpus Christi. Se trata del mismo escudo que hizo servir Juan de Ribera: la eucaristía y el cáliz entre dos fuegos, todo timbrado con el capelo y la cruz patriarcales. Hasta el año 1818 Alfara dependió eclesiásticamente de Moncada y por lo tanto la iglesia no era parroquia: era la iglesia de los señores del pueblo. La escultura de San Bartolomé que hay sobre la puerta del templo es obra del escultor Alejandro Inglés.

El edificio consta de una nave con capillas laterales

entre contrafuertes, trasagrario, coro elevado a los pies y una capilla de la comunión construida en 1921. En el lado del evangelio encontramos la capilla de la Purísima, la capilla del Rosario y san Antonio Abad, y el retablo de Nuestra Señora de los Desamparados. En el lado de la epístola las capillas son: del Bautismo, de Nuestra Señora del Remedio, de santa Bárbara (patrona del pueblo) y san Antonio de Padua, y el retablo de san Vicente Ferrer. Por una fotografía antigua conocemos el retablo primitivo de Nuestra Señora de los Desamparados. Era del siglo XVIII, época de construcción de la iglesia, y semejante al de la capilla de la Universidad de Valencia. También desapareció el órgano antiguo, pero a finales del siglo XX los organeros Berenguer y Diaz construyeron el actual.

Destaca el zócalo de azulejos de finales del siglo XVIII en la capilla de san Antonio donde se representa el milagro de la predicación a los peces y el del asno arrodillado ante el Santísimo, todo rodeado de decoración vegetal. A cada lado de la entrada de la capilla el zócalo muestra un florero barroco.

El tejado del edificio, a dos aguas, no descansa sobre una estructura de vigas de madera en tijaera, sino sobre un sistema ligero de tabiques de ladrillo que pertenece sin duda a la tradición constructiva de la zona. Alfara fue desde la Edad Media un centro productor de ladrillo.

La decoración actual del interior del templo se debe a Rafael Cardells, quien en los años 60 del siglo XX planteó la reforma del presbiterio y fue el autor de las pinturas murales. Sobre el retablo mayor están representados el martirio de san Bartolomé y la expulsión de los moriscos por san Juan de Ribera desde el puerto de Valencia. En los muros y lunetas encontramos los apóstoles y en las pechinas del crucero los evangelistas. La capilla de la comunión tiene pinturas con alegorías y santos relacionado con la eucaristía.

Las esculturas más interesantes son el San Vicente que esculpieron Llorens y Rausell, y algunas obras de Ponsoda: la Purísima, San Bartolomé y San Joan de Ribera.

Se conservan también algunas piezas antiguas de orfebrería. Destaca el portapaz de plata de san Bartolomé del siglo XVI, el lignum crucis de plata del siglo XVI y un cáliz del siglo XVIII.

ESGLÉSIA DE SANT BERTOMEU Alfara del Patriarca

L'església actual fou construïda al segle XVIII sobre el solar que ocupava el temple gòtic. La primera església d'Alfara estigué dedicada a Santa Maria i fou bastida per Margarida Jáfer, senyora del poble en el segle XIV. Després els Cruïlles assoliren el senyoriu d'Alfara i dedicaren el temple a sant Bertomeu. L'advocació deu estar relacionada amb el primer senyor d'aquesta família, de nom Bertomeu.

Sabem per uns documents de despeses de construcció que el campanar estava en construcció l'any 1667. Tota la torre és obra de rajola, inspirada en el campanar del Col·legi del Corpus Christi de València. Encara s'hi conserva una campana de 38 cm de diàmetre datada l'any 1538 amb la inscripció en lletra gòtica: *nobilis don iacobus corberan deliet me facti any md xxxviii* amb un escut amb tres gerres i una lluna invertida. La resta de campanes són posteriors a la Guerra d'Espanya.

La façana, amb coronament rectilini, és de rajola excepte el sòcol i la portada barroca de pedra que s'acabà el 1725, any que el mestre picapedrer Domènec Biesca cobrà l'últim pagament. Sobre la portada apareix l'escut senyorial del Col·legi del Corpus Christi. Es tracta del mateix escut que feu servir Joan de Ribera: l'eucaristia i el calze entre dos focs, tot timbrat amb el capell i la creu patriarcal. Fins l'any 1818 Alfara dependgué eclesiàsticament de Montcada i per tant l'església no era parroquia: era l'església dels senyors del poble. L'escultura de Sant Bertomeu que hi ha sobre la porta del temple és obra de l'escultor local Alejandro Inglés.

L'edifici consta d'una nau amb capelles laterals entre contraforts, reasagrari, cor elevat als peus i una capella de

la comunió construïda en 1921. A la part de l'evangeli trobem la capella de la Puríssima, la capella del Roser i sant Antoni Abat, i el retaule de la Mare de Déu dels Desemparats. A la banda de l'epistola les capelles són: del Baptisme, de la Mare de Déu del Renne, de santa Bàrbara (patrona del poble) i sant Antoni de Padua, i el retaule de sant Vicent Ferrer. Per una fotografia antiga coneixem el retaule primitiu de la Mare de Déu dels Desemparats. Era del segle XVIII, època de construcció de l'església, i semblant al de la capella de la Universitat de València. També desaparegué l'orgue antic, però a darreries del segle XX els orgueners Berenguer i Diaz construïren l'actual.

Destaca el sòcol de taulells de darreries del segle XVIII de la capella de sant Antoni on es representa el miracle de la predicació als peixos i el de l'ase agenollat davant el Santíssim, tot voltat de decoració vegetal. A cada banda de l'entrada de la capella el sòcol mostra una florera barroca.

La teulada de l'edifici, a dues aigües, no descansa sobre una estructura de bigues de fusta en tisora, sinó sobre un sistema lleuger de barandats de rajola que pertany sens dubte a la tradició constructiva de la zona. Alfara fou des de l'Edat Mitjana un centre productor de rajola.

La decoració actual de l'interior del temple es deu a Rafael Cardells, el qual als anys 60 del segle XX plantejà la reforma del presbiteri i fou l'autor de les pintures murals. Sobre el retaule major estan representats el martiri de sant Bertomeu i sant Joan de Ribera al port de València expulsant els moriscos. Als murs i llunetes trobem els apòstols i a les petxines del creuer els evangelistes. La capella de la comunió té pintures amb al·legories i sants relacionats amb l'eucaristia.

Les escultures més interessants són el Sant Vicent que esculpiren Llorens i Rausell, i algunes obres de Ponsoda: la Puríssima, Sant Bertomeu i Sant Joan de Ribera.

Es conserven també algunes peces antigues d'orfebreria. Destaca el portapau de plata de sant Bertomeu del segle XVI, el llignum crucis de plata del segle XVII i un calze del segle XVIII.

ALFARA DEL PATRIARCA - VALENCIA

IGLESIA

de san bartolomé